

**EUROPEJSKA KOMISJA
PRZECIWKO RASIZMOWI I NIETOLERANCJI**

**ZALECENIE NR 11 DOTYCZĄCE
POLITYKI OGÓLNEJ ECRI:**

**ZWALCZANIE RASIZMU
I DYSKRYMINACJI RASOWEJ
W DZIAŁALNOŚCI POLICJI**

PRZYJĘTE 29 CZERWCA 2007 R.

Strasburg, 4 października 2007 r.

Secretariat of ECRI
Directorate General of Human Rights and Legal Affairs
Council of Europe
F - 67075 STRASBOURG Cedex
Tel.: +33 (0) 3 88 41 29 64
Fax: +33 (0) 3 88 41 39 87
E-mail: combat.racism@coe.int

Odwiedź naszą stronę: www.coe.int/ecri

Europejska Komisja przeciwko Rasizmowi i Nietolerancji (ECRI):

Uwzględniając art. 14 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka, protokół 12 do tej Konwencji oraz orzecznictwo Europejskiego Trybunału Praw Człowieka,

Uwzględniając Międzynarodową Konwencję w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji rasowej;

Odwołując się do Zalecenia dotyczącego Polityki Ogólnej ECRI nr 7 w sprawie prawodawstwa krajowego dotyczącego zwalczania rasizmu i dyskryminacji rasowej;

Odwołując się do Zalecenia dotyczącego Polityki Ogólnej ECRI nr 8 w sprawie zwalczania rasizmu w ramach walki z terroryzmem;

Odwołując się do Zalecenia Rec (2001) 10 Komitetu Ministrów dla państw członkowskich dotyczącego Europejskiego Kodeksu Etyki Zawodowej Policji przyjętego przez Komitet Ministrów Rady Europy 19 września 2001 r.;

Odwołując się do Wytycznych Komitetu Ministrów Rady Europy dotyczących praw człowieka i walki z terroryzmem;

Odwołując się do standardów Europejskiego Komitetu ds. Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu lub Karaniu;

Odwołując się do Zalecenia Ogólnego XXXI dotyczącego Przeciwdziałania Dyskryminacji Rasowej w Administracji

oraz Funkcjonowaniu Wymiaru Sprawiedliwości w Sprawach Karnych, przyjętego przez Komitet ds. Likwidacji Dyskryminacji Rasowej 17 sierpnia 2005r;

Odwołując się do Zaleceń Wysokiego Komisarza OBWE ds. Mniejszości Narodowych odnośnie działań służb policyjnych w społeczeństwach wieloetnicznych z lutego 2006 r.;

Podkreślając, iż w swoich sprawozdaniach krajowych ECRI regularnie udziela zaleceń państwom członkowskim w zakresie przyjmowania skutecznych działań na rzecz zwalczania rasizmu i dyskryminacji na tle rasowym w działalności służb policyjnych;

Podkreślając pozytywną rolę, jaką policja winna pełnić w zwalczaniu rasizmu i dyskryminacji na tle rasowym oraz w zakresie promowania praw człowieka, demokracji i praworządności;

Podkreślając potrzebę wyposażenia policji we wszelkie zasoby ludzkie, finansowe i inne, niezbędne do pełnego wypełnienia tej roli;

Wyrażając świadomość, iż zwalczanie przestępczości, w tym terroryzmu, stanowi wielkie wyzwanie dla służb policyjnych;

Podkreślając fakt, iż w celu realizacji swoich zadań policja winna zapewnić ochronę i gwarancję praw i bezpieczeństwo wszystkich osób;

Zaleca rządowi państw członkowskich:

I. Odnośnie typowania przestępców na podstawie przynależności do rasy (tzw. racial profiling – profilowanie rasowe, przyp. tłum.)

1. Wyraźne zdefiniowanie i prawne zakazanie profilowania rasowego;

Dla celów niniejszego Zalecenia, „profilowanie rasowe” oznaczać będzie:

„[w]ykorzystanie przez policję w prowadzonych czynnościach kontrolujących, obserwacyjnych, czy dochodzeniowych, bez obiektywnego i rozsądnego uzasadnienia, takich względów jak rasa, kolor skóry, język, religia, obywatelstwo lub pochodzenie narodowe lub etniczne”;

2. Przeprowadzenie analizy zjawiska profilowania rasowego i monitorowanie działań służb policyjnych w celu zidentyfikowania praktyk profilowania rasowego, w tym poprzez zbieranie danych w podziale według kategorii podstawy, takiej jak pochodzenie narodowe lub etniczne, język, religia, obywatelstwo;
3. Wprowadzenie standardu uzasadnionego podejrzenia [reasonable suspicion standard – przyp. tłum.], na podstawie którego uprawnienia w zakresie podejmowanych czynności kontrolujących, obserwacyjnych, czy dochodzeniowych mogłyby być realizowane jedynie w wyniku podejrzenia sformułowanego na podstawie obiektywnych kryteriów;
4. Prowadzenie szkoleń dla policji w zakresie profilowania rasowego oraz korzystania ze standardu uzasadnionego podejrzenia;

II. Odnośnie wszelkich form dyskryminacji rasowej oraz przypadków przekraczania uprawnień przez policję z pobudek rasistowskich (racially-motivated police misconduct – przyp. tłum.)

5. Zapewnienie ujęcia działalności służb policyjnych w ustawodawstwie zabraniającym bezpośredniej i pośredniej dyskryminacji na tle rasowym;
6. Szkolenie służb policyjnych w zakresie praw człowieka, w tym także prawa wolności od rasizmu i dyskryminacji rasowej, a także w zakresie istniejących przepisów prawa przeciw rasizmowi i dyskryminacji rasowej;
7. Podejmowanie działań na rzecz uświadamiania policji, iż czyny charakteryzujące się dyskryminacją rasową popełniane przez służby policji lub przypadki przekraczania uprawnień z pobudek rasistowskich nie będą tolerowane;
8. Tworzenie mechanizmów wsparcia i poradnictwa dla ofiar dyskryminacji rasowej lub przypadków przekraczania uprawnień przez policję z pobudek rasistowskich;
9. Zapewnienie skutecznych dochodzeń w sprawach dotyczących domniemanej dyskryminacji rasowej lub przypadków przekraczania uprawnień przez policję z pobudek rasistowskich oraz zapewnienie, jeżeli występuje taka konieczność, stosownej kary dla sprawców tych czynów;
10. Stworzenie instytucji, która byłaby niezależna od organów policji i prokuratury, i która byłaby upoważniona do prowadzenia dochodzeń w sprawach domniemanej dyskryminacji rasowej lub przypadków przekraczania uprawnień przez policję z pobudek rasistowskich;

III. Odnośnie roli policji w zwalczaniu przestępstw na tle rasowym oraz monitorowania incydentów rasistowskich

11. Zapewnienie dokładnego dochodzenia przez policję przestępstw rasistowskich, w tym biorąc w pełni pod uwagę pobudki rasistowskie w przestępstwach pospolitych.
12. Stworzenie i prowadzenie systemu rejestrowania i monitorowania incydentów rasistowskich oraz zakresu, w jakim trafiają one do organów prokuratury i są kwalifikowane jako przestępstwa rasistowskie;
13. Zachęcanie ofiar i świadków incydentów rasistowskich do ich zgłaszania;
14. W tym celu, przyjęcie szerokiej definicji incydentu rasistowskiego; Dla celów Zalecenia, incydent rasistowski oznaczać będzie: „[k]ażdy incydent, który jest postrzegany jako rasistowski przez jego ofiarę lub jakąkolwiek inną osobę”,

IV. Odnośnie relacji pomiędzy policją a przedstawicielami mniejszości

15. Nałożenie na policję statutowego obowiązku promowania równouprawnienia i zapobiegania dyskryminacji rasowej w wykonywaniu swoich funkcji;
16. Kształcenie umiejętności policji do działań policyjnych w zróżnicowanym społeczeństwie;
17. Zatrudnianie w służbach policyjnych członków niedoreprezentowanych grup mniejszościowych oraz zapewnienie równych szans w rozwijaniu ich karier zawodowych;
18. Ustanowienie ram dialogu i współpracy policji z przedstawicielami mniejszości;
19. Na tyle, na ile jest to możliwe, udostępnianie profesjonalnych usług tłumaczeniowych dla tych, którzy mają do czynienia z policją a nie rozumieją języka urzędowego;
20. Zapewnienie komunikacji policji z mediami i ogólnie rozumianym społeczeństwem w sposób, który nie rodzi wrogości bądź uprzedzeń wobec przedstawicieli mniejszości.

MEMORANDUM OBJAŚNIAJĄCE

Wstęp

21. Niniejsze Zalecenia dotyczące Polityki Ogólnej (zwane dalej Zaleceniem) skupia się na zwalczaniu rasizmu i dyskryminacji na tle rasowym w działalności służb policyjnych. Niniejsze Zalecenie nie ma jednak na celu ujęcia wszystkich aspektów wiążących się ze zwalczaniem rasizmu lub dyskryminacji rasowej w działaniach służb policyjnych w równym stopniu szczegółowości. Zwalczanie rasizmu i dyskryminacji na tle rasowym w działaniach służb policyjnych jest od lat przedmiotem szeroko zakrojonej i pod różnym kątem kierowanej uwagi w wymiarze krajowym i międzynarodowym, prowadząc do wydania szeregu stosownych zaleceń przez różne organizacje międzynarodowe. Zatem, jakkolwiek starając się zachować jak największą wszechstronność, ECRI zdecydowała się skupić szczególnie na tych aspektach zwalczania rasizmu i dyskryminacji na tle rasowym w działalności służb policyjnych, w których może wnieść wartość dodaną z racji swojej pozycji jako niezależnego ciała monitorującego w ramach Rady Europy, specjalizującego się w zwalczaniu rasizmu i dyskryminacji na tle rasowym.
22. Dla potrzeb niniejszego Zalecenia, hasło „policja” odnosi się do tych, którzy realizują (bądź posiadają) prawo do korzystania z siły w celu utrzymania ładu prawnego i porządku społecznego, w tym zazwyczaj do działań prewencyjnych i prowadzących do wykrycia przestępstwa. Niniejsze Zalecenie znajduje zastosowanie bez względu na sposób organizacji służb policyjnych; bez względu na to, czy działają na szczeblu lokalnym czy centralnym, czy mają strukturę cywilną czy wojskową, czy są oficjalnie nazywane służbami czy siłami, bądź czy podlegają władzom państwowym, międzynarodowym, regionalnym, lokalnym, czy szeroko pojętemu społeczeństwu. Zaleceniem tym objęte są także służby tajne, wywiadowcze, oraz straże i kontroli granicznej, a także firmy prywatne realizujące uprawnienia policyjne według wyżej podanej definicji.
23. Unikając rasizmu i dyskryminacji na tle rasowym policja wypełnia dwa ważne aspekty swojej misji. Po pierwsze może sprostać wyzwaniom wynikającym z potrzeby przeciwdziałania przestępczości, w tym terroryzmowi, w sposób, który z jednej strony przyczynia się do zwiększenia bezpieczeństwa jednostki, z drugiej zaś wykazuje poszanowanie praw wszystkich. Po drugie, promuje demokrację i praworządność. Zatem celem niniejszego Zalecenia nie jest w żadnym razie podkreślanie nagannych działań policyjnych czy stygmatyzowanie policji, ale wspomoczenie służb policyjnych w promocji bezpieczeństwa i praw człowieka dla wszystkich na drodze właściwych działań tych służb.
24. Zalecenie obejmuje rasizm i dyskryminację na tle rasowym w kontekście zwalczania wszelkiej przestępczości, w tym terroryzmu. W swoich sprawozdaniach z poszczególnych krajów, ECRI regularnie pochyla się nad problemami związanymi z rasizmem i dyskryminacją na tle rasowym w działaniach policyjnych w kontekście zwalczania przestępczości, i przekazuje państwom członkowskim zalecenia odnośnie możliwości zwalczania tego zjawiska. Ostatnio ECRI wyraziła troskę w swoich sprawozdaniach z monitoringu w reakcji na informację o tym, iż przypadki rasizmu i dyskryminacji na tle rasowym w działaniach służb policyjnych, w tym także profilowanie rasowe, uległy intensyfikacji i przyjęły nowy wymiar, szczególnie w wyniku walki z przestępczością terrorystyczną.

25. ECRI zdaje sobie sprawę, iż policja często działa w trudnych okolicznościach i że rzeczywistość dnia codziennego zwalczania przestępczości, w tym terroryzmu, stanowi prawdziwe wyzwanie, któremu trzeba sprostać. Niemniej ECRI wyraża przekonanie, iż rasizm i dyskryminacja na tle rasowym, w tym profilowanie rasowe, nie mogą stanowić możliwej reakcji na to wyzwanie. Po pierwsze dlatego, że stanowi to pogwałcenie praw człowieka. Po drugie, przyczynia się do umocnienia uprzedzeń i stereotypów na temat niektórych grup mniejszościowych, oraz legitymizuje rasizm i dyskryminację na tle rasowym w ogólnej populacji. Po trzecie, profilowanie rasowe jest procederem nieskutecznym i przyczynia się do zmniejszenia, a nie zwiększenia poziomu bezpieczeństwa. ECRI stoi na stanowisku, iż to zaufanie do policji ze strony wszystkich segmentów społeczeństwa stanowi o wzmacnianiu ogólnego bezpieczeństwa. Policja nie jest w stanie skutecznie realizować swoich zadań, w tym także działać na rzecz sprostania konkretnych wyzwań bezpieczeństwa, bez współpracy wszystkich składowych społeczeństwa, mniejszościowych i większościowych.

26. Niezwykle ważne jest stworzenie skutecznych środków zabezpieczających przed popełnianiem przez policję czynów rasistowskich. Zaufanie do policji jest niemożliwe jeżeli członkowie tych służb mogą bezkarnie nadużywać uprawnień niezbędnych do realizowania przez tę instytucję swojej misji.

I. Odnośnie typowania przestępców na podstawie przynależności do rasy (tzw. racial profiling – profilowanie rasowe, przyp. tłum.)

Artykuł 1 Zalecenia:

‘Wyraźne zdefiniowanie i prawne zakazanie profilowania rasowego;

Dla celów niniejszego Zalecenia, „profilowanie rasowe” oznaczać będzie:

„Wykorzystanie przez policję w prowadzonych czynnościach kontrolujących, obserwacyjnych, czy dochodzeniowych, bez obiektywnego i rozsądnego uzasadnienia, takich względów jak rasa, kolor skóry, język, religia, obywatelstwo lub pochodzenie narodowe lub etniczne”

27. Zalecenie podaje definicję typowania przestępców na podstawie przynależności do rasy (tzw. racial profiling – profilowanie rasowe, przyp. tłum.) Jako że profilowanie rasowe stanowi specyficzną formę dyskryminacji na tle rasowym, przyjęta przez ECRI definicja czerpie inspirację z definicji dyskryminacji na tle rasowym ze swojego Zalecenia dotyczącego Polityki Ogólnej ECRI nr 7 w sprawie prawodawstwa krajowego dotyczącego zwalczania rasizmu i dyskryminacji rasowej (dalej zwanego GPR 7), oraz z definicji dyskryminacji występującej w orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka.

28. Profilowanie rasowe oznacza wykorzystanie pewnych podstaw do realizacji czynności kontrolujących, obserwacyjnych lub dochodzeniowo-śledczych bez obiektywnego i rozsądnego usprawiedliwienia. Powoływanie się na te podstawy nie ma żadnego obiektywnego i rozsądnego usprawiedliwienia jeżeli nie dąży do osiągnięcia prawnie uzasadnionego celu, albo jeżeli nie ma rozsądnego stosunku proporcjonalności między zastosowanymi środkami i celem, który ma być zrealizowany.

29. ECRI podkreśla że jeżeli uzasadniony cel istnieje, nawet w rozumieniu abstrakcyjnym (na przykład zapobieżenie rozruchom czy przestępczości), wykorzystanie tych podstaw do podjęcia czynności kontrolujących, obserwacyjnych, czy dochodzeniowo-śledczych nie może być do końca usprawiedliwione poza zakresem sprawy, w której policja podejmuje działania na podstawie konkretnego opisu podejrzanego w odpowiednio określonym czasie, czyli kiedy idzie konkretnym tropem wynikającym ze zidentyfikowania

cech charakterystycznych osoby zaangażowanej w konkretną czynność przestępczą. W celu uniknięcia przez policję uczestniczenia w procederze profilowania rasowego, czynności kontrolujące, obserwacyjne, oraz dochodzeniowo-śledcze winny być podejmowane wyłącznie ze względu na zachowanie danej osoby oraz/lub w oparciu o zgromadzony materiał wywiadowczy.

30. Odnośnie zróżnicowanego traktowania na podstawie pochodzenia etnicznego, Europejski Trybunał Praw Człowieka wskazuje, iż “w każdym razie, [Trybunał] uznaje, iż wszelkie różnice w traktowaniu, które wynikają wyłącznie bądź w zdecydowanej mierze z pochodzenia etnicznego danej osoby, nie mogą być w sposób obiektywny usprawiedliwione we współczesnym społeczeństwie demokratycznym zbudowanym na zasadzie pluralizmu i poszanowania innych kultur” (ECHR, 13 grudnia 2005, *Timishev przeciwko Rosji*, § 58). Jeżeli chodzi o zróżnicowane traktowanie z racji obywatelstwa, Europejski Trybunał Praw Człowieka uwzględnia ten powód jako jeden z tych, wobec których wymagane są „bardzo ważne powody” [very weighty reasons – przyp. tłum.] w celu uzasadnienia zróżnicowanego traktowania (ECHR, 16 września 1996r. , *Gaygusuz przeciwko Austrii* , § 42). Ogólniej rzecz ujmując, tak jak przedstawiono to w GPR 7, ECRI podkreśla, iż pojęcia obiektywności oraz rozsądnego uzasadnienia winny być interpretowane w sposób możliwie najbardziej restrykcyjny w odniesieniu do zróżnicowanego traktowania w oparciu o którykolwiek z wyliczonych tu powodów.
31. Pamiętając o powyższych zasadach, należy wziąć pod uwagę różne okoliczności w celu oceny, czy została spełniona próba proporcjonalności [proportionality test – przyp. tłum.] pomiędzy zastosowanymi środkami a zakładanymi celami w kontekście profilowania rasowego. Okoliczności te obejmują:
 - 32.i) kryterium skuteczności: zdolność danego środka w osiągnięciu celu, do którego został stworzony. Kryterium skuteczności zakłada rozważenie: zakresu, w jakim dany środek doprowadził do ustalenia sprawców; zakresu, w jakim dany środek wpływa na zdolność policji pracy z grupami mniejszościowymi w celu ustalenia sprawców; zakresu, w jakim dany środek może wprowadzić policję w błąd uniemożliwiając ustalenie faktycznych czynów przestępczych.
 - 33.ii) kryterium konieczności: istnienie innych, mniej inwazyjnych środków na osiągnięcie tego samego celu.
 - 34.iii) kryterium krzywdy: zakres, w jakim konkretny środek wpływa na prawa jednostki (prawa poszanowania życia prywatnego i rodzinnego, prawa do wolności i bezpieczeństwa, prawa do wolności od dyskryminacji itp.) Oprócz rozważań na temat wpływu na prawa jednostki, kryterium krzywdy winno być rozumiane szerzej, odnosząc się także to kwestii zakresu, w jakim dany środek instytucjonalizuje uprzedzenia i legitymizuje zachowanie dyskryminujące wśród szeroko pojętego społeczeństwa wobec przedstawicieli konkretnych grup. Badania wykazały, iż profilowanie rasowe charakteryzuje się znacznymi skutkami negatywnymi. Prowadzi do poczucia upokorzenia i niesprawiedliwości wśród danych grup osób i skutkuje stygmatyzacją oraz wyobcowaniem, jak też pogorszeniem relacji tych grup z policją ze względu na utratę zaufania do policji. Bardzo ważne jest aby w tym kontekście dokonać analizy, będącej częścią oceny na podstawie kryterium krzywdy, zachowania służb policyjnych w trakcie prowadzenia przez nie czynności kontrolujących, obserwacyjnych, czy dochodzeniowo-śledczych. Na przykład, w przypadku zatrzymań do kontroli, uprzejmość i wyjaśnienia powodów zatrzymania odgrywają centralną rolę w indywidualnym odbiorze takiego zatrzymania. Ważne jest także aby ocenić zakres, w jakim niektóre grupy są stygmatyzowane w wyniku decyzji o

- skoncentrowaniu wysiłków policji na konkretnych przestępstwach lub w konkretnych obszarach geograficznych.
35. Definicja profilowania rasowego stosowana przez ECRI zawiera szereg podstaw, które nie wyczerpują pełnej ich listy. Oprócz tych wyraźnie wymienionych, jest też cały szereg innych podstaw wykorzystywanych w procedurze profilowania rasowego, na przykład kraj pochodzenia danej osoby. Dowodem na to są konkretne kontrole wykonywane wobec pasażerów lotniczych pochodzących z konkretnych krajów. Odnośnie podstawy, jaką jest „rasa”, ECRI podkreśla, że jakkolwiek odrzuca teorie stworzone w oparciu o istnienie różnych „ras”, to jednak zdecydowała się korzystać z tego terminu na potrzeby niniejszego Zalecenia aby zagwarantować, że osoby które generalnie i mylnie są postrzegane jako przynależące do „innej rasy” nie były wyłączone z zakresu ochrony, którą niniejsze Zalecenie ma świadczyć. Termin „podstawa” stosowana w definicji profilowania rasowego winna obejmować podstawy, które istnieją faktycznie lub których istnienie jest domniemane. Na przykład, jeżeli dana osoba jest przesłuchiwana na podstawie domniemania, iż jest ona wyznania muzułmańskiego, co nie jest faktycznie prawdą, przypadek taki stanowiłby przykład profilowania rasowego na podstawie religii.
36. Definicja profilowania rasowego odnosi się do czynności kontrolujących, obserwacyjnych, lub dochodzeniowo-śledczych. Działania, które podlegają pod tę definicję obejmują: zatrzymania i przeszukania; sprawdzanie tożsamości; inspekcje pojazdów; rewizje osobiste; rewizje domów i innych obiektów; masowe sprawdzania tożsamości i przeszukania; naloty; czynności obserwacyjne i dochodzeniowo-śledcze (w tym podsłuchiwanie); eksplorację/wyszukiwanie danych [data mining/traling – przyp. tłum.]. Jakkolwiek lista nie jest wyczerpująca i czynności policyjne, które są prowadzone w celu innym niż kontrolnym, obserwacyjnym, czy dochodzeniowo-śledczym (na przykład traktowanie osób przetrzymywanych w areszcie) nie są ujęte w definicji profilowania rasowego stosowanej przez ECRI, to mogą one naruszać zakaz dyskryminacji rasowej (więcej na ten temat w Części II).
37. Profilowanie rasowe jest wynikiem stereotypów istniejących w policji, według których wobec konkretnych grup osób określonych na podstawie rasy, koloru skóry, języka, religii, obywatelstwa, czy pochodzenia narodowego lub etnicznego zachodzi domniemanie, iż są one w większym stopniu skłonne popełnić przestępstwo lub konkretne rodzaje czynów przestępczych niż inne osoby. Zakaz profilowania rasowego musi jednak uwzględniać także te sytuacje, gdzie związek pomiędzy stereotypami a profilowaniem rasowym jest trudniejszy do ustalenia.
38. Tak jak dyskryminacja rasowa, profilowanie rasowe może przyjąć formę pośredniej lub bezpośredniej dyskryminacji rasowej (patrz definicja bezpośredniej dyskryminacji poniżej w artykule 49-b). Innymi słowy policja może zastosować (bez obiektywnego i rozsądnego usprawiedliwienia) kryteria, które są z pozoru neutralne, niemniej które mają nieproporcjonalny wpływ na grupę osób określonych na podstawie takiej jak rasa, kolor skóry, język, religia, obywatelstwo, lub pochodzenie narodowe czy etniczne. Na przykład profil, na podstawie którego policja winna zatrzymywać wszystkie kobiety, które mają na głowie chustę mógłby stanowić przykład profilowania rasowego, jako że miałby nieproporcjonalny wpływ na muzułmańskie kobiety oraz nie charakteryzowałby się obiektywnym i rozsądnym usprawiedliwieniem. Zakaz profilowania rasowego uwzględnia także pośrednie formy tego proceduru. Ponadto, tak jak dyskryminacja rasowa, profilowanie rasowe może także przybrać formę dyskryminacji poprzez stowarzyszenie. Zdarza się to, kiedy dana osoba jest

przedmiotem dyskryminacji na podstawie kojarzenia jej lub jej kontaktów z osobami określonymi według jednej z podanych wyżej podstaw.

39. Niniejsze Zalecenie odnosi się do potrzeby „prawnego zakazania profilowania rasowego”. Jeżeli chodzi o sankcje za naruszenie tego zakazu, to jako że profilowanie rasowe stanowi formę dyskryminacji rasowej, zastosowanie w tym przypadku winny znaleźć sankcje podane w GPR 7 za dyskryminację rasową. Oprócz sankcji prawnych oraz środków ogólnie stworzonych w odniesieniu do indywidualnego zachowania funkcjonariusza, winny być także dostępne bardziej elastyczne mechanizmy zaradcze w odniesieniu do konkretnego rodzaju profilowania rasowego, wynikające z polityk i praktyk instytucjonalnych. Na przykład, po otrzymaniu wiarygodnych doniesień o stosowaniu profilowania rasowego przez służby policyjne, stosowne władze winny mieć uprawnienia do przeprowadzenia audytu poprzez dokonanie przeglądu istniejącej polityki, szkoleń, protokołów operacyjnych, lub innych elementów w ramach tych służb. W szczególności tam, gdzie istniejące możliwości administracyjne nie oferują mechanizmu przeprowadzania tego rodzaju audytów polityki, mogłyby być one przeprowadzane przez organa niezależne, na przykład niezależną instytucję upoważnioną do prowadzenia dochodzeń w sprawach domniemanych czynów dyskryminacji rasowej i przypadków przekraczania uprawnień przez policję z pobudek rasistowskich (utworzenie której zalecone jest w artykule 10) bądź też przez specjalną jednostkę, założenie której ECRI rekomenduje w Zaleceniu dotyczącym Polityki Ogólnej ECRI nr 2 na temat wyspecjalizowanych organów do spraw zwalczania rasizmu, ksenofobii, antysemityzmu i nietolerancji na poziomie krajowym.

Artykuł 2 Zalecenia:

„Przeprowadzenie analizy zjawiska profilowania rasowego i monitorowanie działań służb policyjnych w celu zidentyfikowania praktyk profilowania rasowego, w tym poprzez zbieranie danych w podziale według kategorii podstawy, takiej jak pochodzenie narodowe lub etniczne, język, religia, obywatelstwo;”

40. W państwach członkowskich Rady Europy prowadzi się bardzo niewiele badań i ograniczony monitoring profilowania rasowego. Istnieją znaczne braki w wiedzy, tak w zakresie badań dotyczących metod mających na celu określenie i zmierzenie profilowania rasowego, jak i studiów z zakresu różnych aspektów wymienionych powyżej odnośnie definicji tego proceduru, mianowicie skuteczności, konieczności i krzywdy wyrządzonej przez profilowanie rasowe. ECRI uznaje, iż owe niedostatki w wiedzy skutecznie umożliwiają niezakłóconą kontynuację praktyk profilowania rasowego oraz ich intensyfikację w konkretnych kontekstach bezpieczeństwa.
41. Jeżeli chodzi o monitoring działań służb policyjnych w celu zidentyfikowania praktyk profilowania rasowego, jednym z głównych powodów istnienia niedostatków w posiadanej wiedzy na temat omawianego proceduru jest brak w większości państw członkowskich Rady Europy danych w rozbiciu na poszczególne kategorie podstaw, takie jak pochodzenie narodowe czy etniczne, język, religia, lub obywatelstwo. W swoich krajowych sprawozdaniach z monitoringu ECRI systematycznie zaleca, by państwa członkowskie zbierały tego rodzaju dane w celu monitorowania sytuacji grup mniejszościowych oraz określenia możliwych schematów pośredniej lub bezpośredniej dyskryminacji, na którą grupy te mogą być narażone w różnych dziedzinach życia. Służby policyjne, lub ogólniej, wymiar sprawiedliwości w sprawach karnych stanowią kluczowe obszary, do których ECRI kieruje apel o zbieranie tego rodzaju danych celem wspierania odpowiedzialności i tworzenia wspólnych podstaw wiedzy na rzecz tworzenia polityki. Ponadto ECRI niezmiennie podkreśla, iż dane takie winny być zbierane z odpowiednim poszanowaniem zasad

poufności, wyrażonej świadomie zgody, oraz dobrowolnego ujawnienia własnej tożsamości osób jako przynależących do danej grupy. Proceder taki winien być prowadzony przy ścisłej współpracy ze wszystkimi stosownymi podmiotami, w tym organizacjami społeczeństwa obywatelskiego.

42. Dane podzielone na poszczególne kategorie podstaw, takie jak pochodzenie narodowe czy etniczne, język, religia, czy obywatelstwo, które miałyby być użyte do identyfikacji i zmierzenia procederu profilowania rasowego, powinny być zbierane w odniesieniu do konkretnych czynności policyjnych, w tym kontroli tożsamości, inspekcji pojazdów, rewizji osobistych, nalotów i przeszukań domów/obiektów. Ponadto, dane na temat ostatecznych rezultatów tych czynności (czyli oskarżenia i wyroki skazujące) także powinny być zbierane, tak aby można było ocenić czy wskaźnik liczby przeprowadzonych kontroli do liczby faktycznych wyroków skazujących różni się w przypadku przedstawicieli mniejszości w porównaniu z pozostałą częścią populacji. Aby badanie i monitoring zjawiska profilowania rasowego były użyteczne, muszą być spełnione wysokie wymagania badań naukowych, odzwierciedlone w stosowanej metodologii. Wypracowano już w tej mierze dobre praktyki celem udokumentowania i zmierzenia zjawiska profilowania rasowego w Europie i zagranicą. Na przykład, kiedy prowadzony jest monitoring możliwego procederu profilowania rasowego w trakcie zatrzymań i przeszukań przeprowadzanych na konkretnym obszarze w konkretnym czasie, należy podjąć należyte działania celem dokonania analizy składu populacji na tym obszarze oraz w tym czasie, tak aby móc określić czy policja nie dokonuje zatrzymań przedstawicieli mniejszości w sposób nieproporcjonalny w tym konkretnym kontekście.
43. ECRI podkreśla, iż poprzez zbieranie tego rodzaju danych policja wykazuje dobrą wolę i gotowość do wysłuchiwania skarg ze strony mniejszości. Ustalenie braku istnienia profilowania rasowego pozwoli odbudować i skonsolidować zaufanie, a także zmniejszy ryzyko narażenia policji na agresywne zachowania. ECRI podkreśla także, iż społeczna percepcja, iż policja może uciekać się do praktykowania profilowania rasowego może być równie szkodliwa jak samo profilowanie.

Artykuł 3 Zalecenia:

„Wprowadzenie standardu uzasadnionego podejrzenia [reasonable suspicion standard – przyp. tłum.], na podstawie którego uprawnienia w zakresie podejmowanych czynności kontrolujących, obserwacyjnych, czy dochodzeniowych mogłyby być realizowane jedynie w wyniku podejrzenia sformułowanego na podstawie obiektywnych kryteriów;”

44. Europejski Kodeks Etyki Zawodowej Policji w art. 47 stanowi, iż: „Dochodzenie policyjne opierać się musi, co najmniej, na uzasadnionych podejrzeniach zaistniałego lub potencjalnego przestępstwa lub wykroczenia”. Według wyjaśnienia w Memorandum Objaśniającym do Kodeksu oznacza to, że niezbędne jest istnienie podejrzenia popełnienia przestępstwa lub wykroczenia, uzasadnionego według obiektywnych kryteriów zanim policja może wszcząć dochodzenie. ECRI uważa, że wprowadzenie standardu uzasadnionego podejrzenia w realizacji uprawnień dochodzeniowo-śledczych przez policję oraz w realizacji uprawnień policji w zakresie czynności kontrolnych i obserwacyjnych stanowi niezwykle ważne narzędzie w zwalczaniu profilowania rasowego. Tak więc ECRI zaleca, by tego rodzaju standardy zostały wprowadzone do ram prawnych i regulacyjnych, które zarządzają realizacją wymienionych uprawnień policji w różnych państwach członkowskich.

Artykuł 4 Zalecenia:

„Prowadzenie szkoleń dla policji w zakresie profilowania rasowego oraz korzystania ze standardu uzasadnionego podejrzenia;

45. Szkolenie to winno obejmować aspekt bezprawia charakteryzujący zjawisko profilowania rasowego, jak też jego nieskuteczność i szkodliwości, tak jak zostało to opisane powyżej.
46. Szkolenie w zakresie stosowania standardu uzasadnionego podejrzenia winno obejmować praktyczne przykłady sytuacji operacyjnych wskazujących na wymagane zachowanie funkcjonariuszy policji w realizacji swoich uprawnień. Ponadto winno obejmować praktyczne zasady, którymi powinni kierować się funkcjonariusze policji w konkretnych sytuacjach celem oceny, czy działają oni zgodnie ze standardem uzasadnionego podejrzenia. Przykładową zasadą, mogłaby być sytuacja, w której konkretne podstawy według których funkcjonariusz nabiera podejrzeń wystarczają do wzbudzenia takiego podejrzenia u rozsądnej osoby trzeciej. Kolejną mogłaby być zasada zakładająca, iż uzasadnione podejrzenie nie może zaistnieć w sytuacji gdy funkcjonariusz z góry wie, iż wobec realizacji jego uprawnień zachodzi małe bądź żadne prawdopodobieństwo wykrycia czynu przestępczego. Jednocześnie, w sytuacji, gdy funkcjonariusz nabiera uzasadnionego podejrzenia, iż został popełniony lub mógł być popełniony czyn przestępczy w wyraźnie określonym obszarze geograficznym, funkcjonariusz ten może realizować swoje uprawnienia w odniesieniu do wszystkich osób na tym obszarze, pod warunkiem iż czyni to w sposób pozbawiony dyskryminacji.
47. Aby tego rodzaju szkolenie było efektywne, towarzyszyć mu powinno ogólne szkolenie podnoszenia poziomu świadomości wśród funkcjonariuszy na temat kwestii praw człowieka oraz potrzeby zwalczania rasizmu i dyskryminacji rasowej (odnośnie tego punktu patrz pozostałe części niniejszego Zalecenia na temat szkolenia i szkolenia w zakresie zwiększania świadomości).

II. Odnośnie wszelkich form dyskryminacji rasowej oraz przypadków przekraczania uprawnień przez policję z pobudek rasistowskich (racially-motivated police misconduct – przyp. tłum.)

48. Zalecenia przedstawione w niniejszej części dotyczą wszelkich form dyskryminacji rasowej (w tym profilowania rasowego), jak też przypadków przekraczania uprawnień przez policję z pobudek rasistowskich

Artykuł 5 Zalecenia:

„Zapewnienie ujęcia działalności służb policyjnych w ustawodawstwie zabraniającym bezpośredniej i pośredniej dyskryminacji na tle rasowym;”

49. Tym zaleceniem ECRI ponawia swój apel do państw członkowskich, raz już wyrażony w tekście GPR 7, do objęcia działań służb policyjnych zakresem prawodawstwa antydyskryminacyjnego. W GPR 7 ECRI definiuje dyskryminację pośrednią i bezpośrednią w sposób następujący:
 - a) “bezpośrednia dyskryminacja rasowa” oznacza jakiegokolwiek zróżnicowane traktowanie oparte na takich podstawach, jak rasa, kolor skóry, język, religia, obywatelstwo, bądź pochodzenie narodowe lub etniczne, które nie ma żadnego obiektywnego i rozsądnego usprawiedliwienia. Zróżnicowane traktowanie nie ma żadnego obiektywnego i rozsądnego usprawiedliwienia jeżeli nie dąży do osiągnięcia prawnie uzasadnionego celu, albo jeżeli nie ma rozsądnego stosunku proporcjonalności między zastosowanymi środkami i celem, który ma być zrealizowany.

- b) "pośrednia dyskryminacja rasowa" oznacza przypadki, w których pozornie neutralny czynnik, taki jak przepis, kryterium albo praktyka nie może być łatwo przestrzegany lub krzywdzi osoby należące do grupy wyodrębnionej na takiej podstawie, jak rasa, kolor skóry, język, religia, obywatelstwo albo pochodzenie narodowe lub etniczne, chyba że czynnik ten ma obiektywne i rozsądne usprawiedliwienie. To drugie miałyby miejsce, jeżeli dążyłoby do prawnie uzasadnionego celu i jeżeli zostałby zachowany rozsądny stosunek proporcjonalności między zastosowanymi środkami i celem, który miałyby być zrealizowany.
50. Oprócz podanych powyżej definicji, w dokumencie GPR 7 ECRI wylicza się kluczowe elementy, które winny być obecne w skutecznym prawodawstwie antydyskryminacyjnym, w tym takie kwestie jak ciężar dowodowy w sprawach o dyskryminację, sankcje, które winny być dostępne w tego typu sprawach, oraz określenie czynów, które winny być w sposób wyraźny traktowane jako czyny dyskryminujące. Wszystkie te kluczowe elementy winny zatem także znaleźć zastosowanie w działaniach służb policyjnych. ECRI ponownie tu podkreśla, iż te kluczowe składowe mogą być również ujęte w szerszych ramach legislacyjnych obejmujących kwestie zwalczania rasizmu oraz dyskryminację rasową w działaniach służb policyjnych. Na przykład, przy okazji przyjmowania środków prawnych na rzecz zwalczania dyskryminacji rasowej w działalności policji, państwa członkowskie mogą także oprócz dyskryminacji rasowej zakazać innych form dyskryminacji, takiej jak dyskryminacja na tle płci, orientacji seksualnej, niepełnosprawności, opinii politycznych i innych, pochodzenia społecznego, stanu własności, urodzenia, czy innego statusu.

Artykuł 8 Zalecenia:

„Tworzenie mechanizmów wsparcia i poradnictwa dla ofiar dyskryminacji rasowej lub przypadków przekraczania uprawnień przez policję z pobudek rasistowskich”

51. Ofiary dyskryminacji rasowej oraz przekraczania uprawnień przez policję z pobudek rasistowskich znajdują się w sytuacji, gdzie są szczególnie narażone, jako że policja jest z zasady naturalnym interlokutorem ofiar tego typu czynów popełnionych przez innych. Niezbędne jest zatem zapewnienie dostępu do poradnictwa prawnego oraz stosownego wsparcia psychologicznego, w ramach służb policyjnych czy też poza nimi, tak by zachęcać ofiary do zgłaszania się i by prawa ich mogły być chronione. Dostęp ofiar do pomocy prawnej i medycznej winien być gwarantowany zawsze. Ponadto, ofiary winny być przedmiotem ochrony przed działaniami odwetowymi ze strony funkcjonariuszy policji, w tym przed agresywnymi kontroskarżeniami.
52. Mechanizmy wsparcia dla ofiar dyskryminacji rasowej oraz czynów rasistowskich winny być także dostępne w sytuacji, kiedy tego typu czyny są popełniane przez osoby inne niż funkcjonariusze policji. W tego rodzaju przypadkach, policja ma nawet ważniejszą rolę do odegrania w zachęcaniu i doradzaniu ofiarom poprzez kierowanie ich do struktur, które są najlepiej przygotowane do pomocy w danej sytuacji.
53. Przykładem mechanizmu wsparcia jest ustanowienie bezpłatnej gorącej linii telefonicznej, oferującej ofiarom porady prawne oraz / lub wsparcie psychologiczne w różnych językach 24 godziny na dobę. Osoby skarżące się na dyskryminację na tle rasowym lub na przekroczenie uprawnień przez policję z pobudek rasistowskich winny być informowane o społecznie świadczonych usługach bądź organizacjach społeczeństwa obywatelskiego, które oferują wsparcie i poradnictwo ofiarom. Można to robić na przykład poprzez ulotki

informacyjne na temat dostępnego wsparcia dla ofiar dyskryminacji rasowej lub przekroczenia uprawnień przez policję z pobudek rasistowskich.

Artykuł 9 Zalecenia:

„Zapewnienie skutecznych dochodzeń w sprawach dotyczących domniemanej dyskryminacji rasowej lub przypadków przekraczania uprawnień przez policję z pobudek rasistowskich oraz zapewnienie, jeżeli występuje taka konieczność, stosownej kary dla sprawców tych czynów”

54. Poprzez „skuteczne dochodzenie” ECRI rozumie dochodzenie, które spełnia kryteria ustanowione przez Europejski Trybunał Praw Człowieka oraz Europejski Komitet. Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu lub Karaniu (CPT). Aby dochodzenie było skuteczne, musi ono w szczególności być adekwatne, wszechstronne, dokładne, bezzwłoczne, celowe i niezależne. Dalej: patrz orzecznictwo Trybunału Praw Człowieka (na przykład, ECHR, 26 stycznia 2006 r., *Mikheyev przeciwko Rosji*) oraz standardy Europejskiego Komitetu Zapobiegania Torturom (*CPT Standards*, październik 2006, od str. 81 dalej, Streszczenie z 14 Ogólnego Sprawozdania [CPT/Inf (2004) 28]). Należy dołożyć wszelkich starań na rzecz zapewnienia ofiarom dostępu do informacji na temat dochodzenia oraz jego wyników.
55. Odnośnie dochodzeń w przypadku przekroczenia uprawnień przez policję z pobudek rasistowskich, w sprawie *Nachova przeciwko Bułgarii* z 6 czerwca 2005r. oraz innych kolejnych sprawach, Europejski Trybunał Praw Człowieka podkreślił obowiązek władz krajowych przeprowadzenia dochodzenia odnośnie możliwych motywów rasistowskich leżących u podstaw danego zachowania przedstawicieli organów ścigania, kiedy zachodzą przesłanki istnienia tego rodzaju motywów. Fakt niewywiązania się z przeprowadzenia w takim momencie stosownego dochodzenia stanowi, z punktu widzenia procedury, naruszenie przez Państwo artykułu 14 Konwencji (zakaz dyskryminacji) w połączeniu z innym artykułem (na przykład artykułem 2 – prawo do życia, czy artykułem 3 – zakaz tortur lub niehumanitarnego lub poniżającego traktowania lub karania).
56. Odnośnie potrzeby zapewnienia stosownej kary dla funkcjonariuszy, którzy ponoszą odpowiedzialność za dyskryminację na tle rasowym lub przekroczenie uprawnień z pobudek rasistowskich, ECRI przywołuje kluczowe elementy skutecznego prawodawstwa przeciwko rasizmowi i dyskryminacji rasowej, tak jak zdefiniowano to w GPR 7. W szczególności przywołuje fakt, iż motywacja rasistowska czynu przestępczego winna być prawnie określona w orzeczeniu kary jako szczególna okoliczność krzywdząca. Ofiary dyskryminacji rasowej oraz przekroczenia uprawnień przez policję z pobudek rasistowskich powinny otrzymać stosowne zadośćuczynienie za wszelkie poniesione przez nie krzywdy materialne i moralne.
57. Policja winna posiadać wewnętrzne mechanizmy analizy jakości pracy policji, w tym także kwestii związanych z dyskryminacją rasową oraz przypadkami przekraczania uprawnień z pobudek rasistowskich. Osoby piastujące kierownicze stanowiska w służbach policyjnych winny przykładać do tych kwestii szczególną wagę i informować podwładnych, o priorytetowym traktowaniu tych zagadnień.

Artykuł 10 Zalecenia:

„Stworzenie instytucji, która byłaby niezależna od organów policji i prokuratury, i która byłaby upoważniona do prowadzenia dochodzeń w sprawach domniemanej dyskryminacji rasowej lub przypadków przekraczania uprawnień przez policję z pobudek rasistowskich”

58. Instytucja upoważniona do prowadzenia dochodzeń w domniemanych przypadkach dyskryminacji rasowej oraz przekraczania uprawnień przez policję z pobudek rasistowskich winna funkcjonować równolegle do innych struktur kompetentnych w zakresie odbierania skarg na zachowanie policji, takich jak wewnętrzne mechanizmy dyscyplinarne (inspekcja policji, departament w ministerstwie spraw wewnętrznych itp.) oraz prokuratura. Doświadczenie wskazuje, iż ofiary nadużyć ze strony policji nie mają zazwyczaj zaufania do wewnętrznych policyjnych mechanizmów przyjmowania skarg. Ponadto, często są też niechętnie zgłaszaniu spraw do instytucji, takich jak organa prokuratorskie, które ściśle współpracują w trybie codziennym ze służbami policyjnymi. Niezbędne jest zatem stworzenie systemu, który umożliwiłby ofiarom zgłaszanie skarg z zachowaniem pełnej poufności i do niezależnej instytucji, której głównym zadaniem będzie skontrolowanie działań policji. Na ten temat patrz także: Część dotycząca odpowiedzialności i przejrzystości działań policji [Police Accountability and Transparency] w *Guidebook on Democratic Policing [Podręcznik demokratycznej działalności policji]*, autorstwa Starszego Doradcy ds. Policji Sekretarza Generalnego OBWE, grudzień 2006, od str. 33.
59. Wspomniana instytucja upoważniona do prowadzenia dochodzeń w domniemanych przypadkach dyskryminacji rasowej oraz przekraczania uprawnień przez policję z pobudek rasistowskich winna być wyposażona we wszelkie możliwe uprawnienia, takie jak prawo do żądania okazania dokumentów i innych elementów celem przeprowadzenia inspekcji i badania; prawo do zajęcia dokumentów i innych elementów w celu stworzenia kopii lub wypisów; prawo do przesłuchiwania osób. Kiedy ujawnione fakty okażą się być karalne, instytucja ta winna być w obowiązku przedłożenia sprawy organom prokuratorskim.
60. Wspomniana instytucja upoważniona do prowadzenia dochodzeń w domniemanych przypadkach dyskryminacji rasowej oraz przekraczania uprawnień przez policję z pobudek rasistowskich może mieć różne formy. Może to być instytucja krajowa działająca na rzecz ochrony i promocji praw człowieka, wyspecjalizowana instytucja rzecznika policji, cywilna komisja nadzoru nad działaniami służb policyjnych, czy też wyspecjalizowana instytucja, której ustanowienie rekomenduje ECRI w swoim Zaleceniu dotyczącym Polityki Ogólnej ECRI nr 2 na temat wyspecjalizowanych organów do spraw zwalczania rasizmu, ksenofobii, antysemityzmu i nietolerancji na poziomie krajowym
61. Oprócz uprawnień dochodzeniowych, instytucja ta winna otrzymać następujące uprawnienia, które nie pociągają za sobą odpowiedzialności karnej: polubowne rozstrzyganie sporów; monitoring działań policji oraz tworzenie zaleceń na rzecz usprawnienia prawodawstwa, regulacji i praktyki w zwalczaniu rasizmu oraz dyskryminacji rasowej w działalności służb policyjnych; oraz tworzenie kodeksów postępowania. Wspomniana instytucja winna być w obowiązku aktywnej współpracy z organizacjami działającymi w obszarze zwalczania rasizmu i dyskryminacji rasowej. Niezbędne jest zapewnienie łatwego dostępu do takiej instytucji dla tych, których prawa instytucja ta ma chronić. Tam, gdzie to stosowne, należy stworzyć lokalne przedstawicielstwa w celu zwiększenia dostępności omawianej instytucji.

III. Odnośnie roli policji w zwalczaniu przestępstw na tle rasowym oraz monitorowania incydentów rasistowskich

62. Zalecenie wprowadza rozróżnienie pomiędzy przestępstwami na tle rasowym a incydentami rasistowskimi. W przeciwieństwie do przestępstw na tle rasowym (które są koncepcjami prawa karnego), incydenty rasistowskie to wszelkie incydenty, które są postrzegane jako rasistowskie przez ofiarę lub jakąkolwiek inną osobę. Zatem wszelkie przestępstwa na tle rasowym mogą w pierwszej kolejności zostać zakwalifikowane jako incydenty rasistowskie. Niemniej nie wszystkie incydenty rasistowskie zostaną zakwalifikowane jako przestępstwa na tle rasowym. To czynności dochodzeniowe, a w końcu sąd ma określić, czy zostało popełnione przestępstwo na tle rasowym i czy na przykład motywacja leżąca u podstaw danego przestępstwa miała tło rasistowskie.
63. Przez przestępstwo na tle rasowym ECRI rozumie przestępstwo pospolite (takie jak morderstwo, napaść i pobicie, podpalenie bądź zniewaga) oraz inne przestępstwa, w których element rasistowski stanowi nieodłączną część przestępstwa (na przykład podburzanie do nienawiści rasowej lub uczestnictwo w organizacji rasistowskiej).
64. Odnośnie podstaw, objętych pojęciem *incydent rasistowski* lub *przestępstwo rasistowskie*, już w GPR 77 ECRI wyjaśniła, iż rasizm obejmuje zachowanie na takich podstawach jak rasa, kolor skóry, język, religia, obywatelstwo, lub pochodzenie narodowe bądź etniczne.

Artykuł 11 Zalecenia:

„Zapewnienie dokładnego dochodzenia przez policję przestępstw rasistowskich, w tym biorąc w pełni pod uwagę pobudki rasistowskie w przestępstwach pospolitych.”

65. W sprawie *Šečić v. Croatia* z 31 maja 2007 r. dotyczącej dochodzenia policji w sprawie rasistowskiego ataku na osobę pochodzenia romskiego przez osoby, wobec których zachodziło podejrzenie przynależności do grupy skinheadów, Europejski Trybunał Praw Człowieka podkreślił, iż „traktowanie przemocy i brutalności na tle rasowym w ten sam sposób co traktowanie spraw pozbawionych zabarwienia rasistowskiego oznaczałoby przymykanie oka na wyjątkowy charakter czynów, które w sposób szczególny naruszają prawa człowieka”. Trybunał zatem uznał, iż niedopuszczalne jest by brutalny czyn, który był najprawdopodobniej wynikiem pobudek rasistowskich, nie spotkał się z dochodzeniem prowadzonym z należytą powagą i sprawnością w celu ustalenia sprawców i pociągnięcia ich do odpowiedzialności karnej (Patrz *Šečić przeciwko Chorwacji*, § 67-69).
66. Jednym z praktycznych środków możliwych do podjęcia w celu zapewnienia wszczynania przez policję dokładnych dochodzeń wszystkich przestępstw na tle rasowym, a w szczególności w celu uniknięcia pominięcia uznania w prowadzonych dochodzeniach pobudek rasistowskich w przestępstwach pospolitych, jest przyjęcie szerokiej definicji incydentu rasistowskiego zawartego w niniejszym Zaleceniu (artykuł 14). Bezwzględnie po zgłoszeniu incydentu rasistowskiego, rozumianego zgodnie z niniejszą definicją, policja winna być zobowiązana do podjęcia stosownych dokładnych czynności dochodzeniowo-śledczych. W tym celu, funkcjonariusze policji winni być wyposażeni w konkretne wytyczne odnośnie kroków, jakie winny być podjęte w przypadku zgłoszenia incydentu rasistowskiego, w tym następujących okoliczności: niezbędnej wrażliwości wobec ofiary; niezbędnych działań zabezpieczających materiał dowodowy na miejscu zdarzenia; zlokalizowania i przesłuchania świadków; poszukiwania podejrzanych; zbadania możliwych związków ze zorganizowanymi rasistowskimi grupami, w tym z grupami neonazistów i skinheadów; sporządzenia szczegółowego zeznania ofiary.

67. Inne środki, które mogą być podjęte w celu zapewnienia dokładnego przeprowadzenia przez policję dochodzeń w sprawach dotyczących przestępstw rasistowskich (w tym wynikających z pobudek rasistowskich) obejmują ustanowienie jednostek w ramach struktur policji, specjalizujących się w zajmowaniu się tego rodzaju przestępstwami, jak też wydawanie ministerialnych listów obiegowych i innych dokumentów mających na celu zwiększenie poziomu świadomości w policji na temat potrzeby zdecydowanego zwalczania przestępstw rasistowskich (w tym wynikających z pobudek rasistowskich).

Artykuł 12 Zalecenia:

„Stworzenie i prowadzenie systemu rejestrowania i monitorowania incydentów rasistowskich oraz zakresu, w jakim trafiają one do organów prokuratury i są kwalifikowane jako przestępstwa rasistowskie;”

68. Aby uzyskać możliwie najbardziej dokładny obraz sytuacji w zakresie istnienia przejawów rasizmu w społeczeństwie oraz aby monitorować reakcje wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych na tego rodzaju przejawy, należy stworzyć solidny system rejestrowania i monitorowania incydentów rasistowskich. Przyjęcie szerokiej definicji incydentu rasistowskiego podanej w Zaleceniu (artykuł 14) stanowi kluczowy element takiego systemu. Definicja ta ma na celu umożliwienie prowadzenia jednolitego monitoringu takich incydentów poprzez zapewnienie stosowania tej samej koncepcji przez wszystkie jednostki i agencje odpowiedzialne za przyjmowanie zgłoszeń o tego rodzaju przypadkach.

69. Ponadto policja (oraz wszystkie inne służby przyjmujące zgłoszenia o incydentach rasistowskich) winny zbierać szczegółowe informacje na temat każdego zgłoszenia. Zadanie to może być realizowane na przykład poprzez wypełnianie stosownych formularzy raportu z incydentu rasistowskiego, który może zawierać informacje na temat różnych kwestii, w tym dotyczących ofiary, podejrzanego lub sprawcy, rodzaju incydentu, miejsca jego popełnienia oraz tła, na którym został popełniony. Przykładowy raport z incydentu ogólnie pojętej zbrodni nienawiści [hate crime – przyp. tłum.], został zawarty w *Combating Hate Crimes in the OSCE Region [Zwalczanie zbrodni nienawiści w Regionie OBWE]*, OSCE/ODIHR, 2005, Załącznik D. Odnośnie tej kwestii patrz także *Policing Racist Crime and Violence, A Comparative Analysis [Działania policyjne w zwalczaniu przestępczości i przemocy na tle rasistowskim, analiza porównawcza]*, EUMC, wrzesień 2005 r.

70. Zbieranie przez policję szczegółowych i dokładnych informacji na temat incydentów rasistowskich na tym etapie jest podstawowym warunkiem skutecznego monitoringu całościowego sposobu, w jaki wymiar sprawiedliwości w sprawach karnych traktuje incydenty rasistowskie i przestępstwa na tym tle. Niemniej aby móc otrzymać pełny obraz sytuacji, niezbędne jest aby organa prokuratorskie oraz sądowe ustanowiły bądź usprawniły systemy monitorowania. Systemy takie winny zawierać bezpośrednio dostępne informacje na temat prowadzonych dochodzeń, stawianych zarzutów, oraz orzeczeń wydawanych w tych sprawach.

71. Rejestrowanie incydentów rasistowskich pomaga także policji usprawnić podejmowane działania dochodzeniowe w sprawach przestępstw rasistowskich (zgodnie z zaleceniem w artykule 11), jako że wówczas policja ma użyteczne informacje dodatkowe, które mogą wyjaśnić cały kontekst, w ramach którego mogą mieć miejsce kolejne przestępstwa.

Artykuł 13 Zalecenia:

„Zachęcanie ofiar i świadków incydentów rasistowskich do ich zgłaszania;”

72. Istnieje szereg sposobów zachęcania ofiar i świadków incydentów rasistowskich do ich zgłaszania. Ogólnie, wszelkie środki mające na celu zwiększenia zaufania grup mniejszościowych do policji, takie jak te przedstawione w Części II i Części IV Zalecenia, posiadają znaczny potencjał w zachęcaniu do zgłaszania incydentów rasistowskich. Z bardziej konkretnej perspektywy, przykłady środków, które mogłyby działać zachęcająco do zgłaszania informacji o incydentach rasistowskich obejmują stworzenie systemów, dzięki którym ofiary oraz świadkowie mogliby zgłaszać informacje o incydentach rasistowskich do różnych lokalnych agencji (oprócz policji agencje te mogą obejmować władze lokalne oraz organizacje społeczeństwa obywatelskiego) działających w sposób skoordynowany. Wszystkie agencje mogłyby na przykład przejść szkolenie w zakresie stosowania wspólnej definicji incydentu rasistowskiego oraz tego, co należy zrobić, kiedy zgłasza się ofiara lub świadek. Nie-policyjne agencje przyjmujące zgłoszenia działają jako instytucje pośredniczące i, jeżeli zachodzi taka konieczność, mogą przekazywać informacje do policji. Taka rola instytucji pośredniczącej jest szczególnie ważna dla osób znajdujących się w szczególnie trudnym położeniu, na przykład osób bez prawnego statusu, które mogą przez to mieć opory, by zgłosić incydent rasistowski do policji. Kolejnym konkretnym środkiem jest specjalistyczne szkolenie dla policji w odbieraniu skarg na temat istniejącego rasizmu czy dyskryminacji na tle rasowym.

73. Ofiary i świadkowie incydentów rasistowskich powinni być chronieni przed wiktymizacją, tzn. wszelkimi przejawami złego traktowania bądź konsekwencjami w wyniku zgłoszenia incydentu bądź skargi.

Artykuł 14 of the Zalecenia:

„W tym celu, przyjęcie szerokiej definicji incydentu rasistowskiego; Dal celów Zalecenia, incydent rasistowski oznaczać będzie: „Każdy incydent, który jest postrzegany jako rasistowski przez jego ofiarę lub jakąkolwiek inną osobę”,

74. Zalecenie stanowi, iż incydent rasistowski definiowany jest jako incydent, który jest postrzegany jako rasistowski przez ofiarę bądź jakąkolwiek inną osobę. Przyjęcie tak szerokiej definicji incydentu rasistowskiego ma ten atut, iż wysła ofiarom informację, że ich głos zostanie wysłuchany. Definicja ta zaczerpnięta została z raportu z dochodzenia z 1999 r. w sprawie Stephena Lawrence autorstwa Sir William Macphersona of Cluny (Cm 4262, Rozdział 47, art. 12).

75. Jak wspomniano powyżej, powód przyjęcia definicji incydentu rasistowskiego jest podwójny: po pierwsze, aby usprawnić rejestrowanie i monitorowanie incydentów rasistowskich, po drugie, aby zapewnić podjęcie przez policję dokładnych czynności dochodzeniowo-śledczych we wszystkich przypadkach przestępstw na tle rasowym, i aby nie pominąć pobudek rasistowskich w przestępstwach pospolitych.

IV. Odnośnie relacji pomiędzy policją a członkami grup mniejszościowych

76. W Częściach I, II oraz III niniejszego Zalecenia, ECRI zasadniczo odniosła się do okoliczności, w których członkowie grup mniejszości, tzn. dla potrzeb niniejszego Zalecenia grup określonych na podstawie takich cech charakterystycznych jak rasa, kolor skóry, język, religia, obywatelstwo, czy pochodzenie narodowe lub etniczne – padają ofiarą dyskryminacji rasowej, w tym profilowania rasowego oraz wynikającego z uprzedzeń rasowych przekraczania uprawnień przez policję lub osoby prywatne. Niezbędne jest jednak także zagwarantowanie zachowania policji, które byłoby profesjonalne i

bezstronne w podejmowaniu czynności w przypadkach przestępstw, które nie wynikają z pobudek rasowych, a które dotyczą członków grup mniejszości występujących w roli ofiar, sprawców, świadków itp. Krajowe sprawozdania z monitoringu ECRI wskazują, iż uprzedzenia z powodu rasy, koloru skóry, języka, religii, obywatelstwa, pochodzenia narodowego lub etnicznego ma wpływ także na sposób, w jaki policja odnosi się do członków grup mniejszości w kontekście wyżej wspomnianych przestępstw. Na przykład, wobec członków grup mniejszości zachodzi łatwiejsze podejrzenie, iż są oni sprawcami konkretnych rodzajów przestępstw. Z drugiej strony policja może podchodzić z mniejszym zaufaniem wobec członków grup mniejszości, którzy są świadkami lub ofiarami przestępstwa pospolitego. Trudności w tym obszarze mogą także wynikać z braku kompetencji funkcjonariuszy policji w zakresie pracy w zróżnicowanym społeczeństwie. Jakkolwiek są one bardziej ogólne w swym zakresie, zalecenia sformułowane przez ECRI w Części IV mają na celu odniesienie się do tych kwestii.

Artykuł 15 Zalecenia:

„Nałożenie na policję statutowego obowiązku promowania równouprawnienia i zapobiegania dyskryminacji rasowej w wykonywaniu swoich funkcji;”

77. Już w GPR 7, ECRI sformułowała zalecenie, by nałożyć na władze publiczne statutowy obowiązek promocji równouprawnienia i zapobiegania dyskryminacji rasowej w realizacji swych funkcji. W niniejszym zaleceniu ECRI podkreśla potrzebę nałożenia takiego obowiązku w szczególności na policję. Dążąc do spełnienia tego obowiązku, policja winna być zobowiązana do opracowania i wdrożenia konkretnych programów mających na celu promocję równouprawnienia i zapobiegania dyskryminacji. Programy takie mogą obejmować szeroki wachlarz działań, od szkolenia i zwiększania świadomości po monitoring i ustanawianie wyników docelowych w tym zakresie, tzw. equality targets. Przykładem inicjatyw, które mogłyby być ujęte w takich programach jest opracowanie wewnętrznych kodeksów postępowania przeciwko rasizmowi i dyskryminacji na tle rasowym. Bardziej ogólnie, programy policji mające na celu promocję równouprawnienia i zapobieganie dyskryminacji winny obejmować inicjatywy i zobowiązania we wszystkich obszarach wspomnianych w tej Części (różnorodność, reprezentacja grup mniejszości w policji, oraz relacje grup mniejszości z mediami). Zgodnie z Zaleceniem ECRI w dokumencie GPR 7, spełnianie przez policję statutowego obowiązku promocji równouprawnienia i zapobiegania dyskryminacji na tle rasowym może być monitorowane i egzekwowane przez niezależną specjalistyczną instytucję na rzecz zwalczania rasizmu i dyskryminacji na tle rasowym na poziomie narodowym.

Artykuł 16 Zalecenia:

„Kształcenie umiejętności policji do działań policyjnych w zróżnicowanym społeczeństwie;”

78. Szkolenie w zakresie pełnienia czynności policyjnych w zróżnicowanym społeczeństwie obejmuje konkretne szkolenia dla funkcjonariuszy policji, którzy mają styczność z członkami grup mniejszościowych, tak obywatelami, jak i tymi, którzy obywatelami nie są. Może także obejmować szkolenie mające na celu nauczenia funkcjonariuszy policji reprezentujących większość posługiwania się językiem grupy mniejszości. Ponadto, obejmować ono może także szkolenie na temat pluralizmu kulturowego i religijnego, oraz działania dążące do promocji interakcji i poszanowania kolegów o innym pochodzeniu. Wspomniane Szkolenie winno być jak najbardziej praktyczne, na przykład zawierać ćwiczenia z odtwarzaniem faktycznych sytuacji czy interakcję z członkami grup mniejszości.

Artykuł 17 Zalecenia

„Zatrudnianie w służbach policyjnych członków niedoreprezentowanych grup mniejszościowych oraz zapewnienie równych szans w rozwijaniu ich karier zawodowych;”

79. Zapewnienie odzwierciedlenia w składzie policji zróżnicowania populacji jest ważnym czynnikiem promowania społeczeństwa, którego członkowie czują, iż dane są im równe szanse bez względu na ich pochodzenie etniczne, narodowe, religijne, językowe czy inne. To jest także ważne ze względu na konieczność wyposażenia policji w nowe kompetencje i umiejętności, w tym umiejętności językowe, i aby zwiększyć skuteczność policji poprzez usprawnienie komunikacji i zwiększenia zaufania grup mniejszości.
80. Istnieją różne metody werbowania członków grup mniejszości do policji. Wśród nich są metody zachęcające, takie jak: (i) reklama oraz inne działania promocyjne mające na celu zachęcanie członków grup mniejszości do składania podań o pracę; (ii) umożliwianie członkom grup mniejszości, którzy nie posiadają stosownych umiejętności aby zdać egzaminy dopuszczające do pracy w policji, uczestniczenia w kursach przygotowawczych gdzie mogą takie umiejętności osiągnąć; (iii) zidentyfikowanie i wyeliminowanie praktyk, które bezpośrednio lub pośrednio dyskryminują członków grup mniejszości (np. antydyskryminacyjne szkolenie dla osób odpowiedzialnych za werbowanie, przegląd kryteriów selekcji itp.); (iv) wyznaczenie docelowych założeń liczbowych przy werbowaniu członków grup mniejszości i monitorowanie realizacji tych założeń. Działania usprawniające werbowanie członków grup mniejszości do policji nie mogą pociągać za sobą obniżenia standardów zawodowych.
81. Jest szereg możliwych działań na rzecz zapewnienia równości szans dla członków grup mniejszości w rozwijaniu ich kariery zawodowej w policji. Działania te obejmują: (i) wprowadzenie zakazu rasistowskiego nękania wśród policjantów (ii) przyjęcie i wdrożenie wewnętrznych polityk antyrasistowskich; (iii) opracowanie i wdrożenie skutecznych wewnętrznych mechanizmów zgłaszania skarg; (iv) podejmowanie kroków prawnych wobec funkcjonariuszy, którzy w sposób rasistowski obrażają, lżą lub nękają kolegów; (v) monitorowanie awansowania zawodowego członków grup mniejszości; (vi) oferowanie programów mentoringu dla członków grup mniejszości, którzy chcą awansować i wykazują ku temu potencjał.

Artykuł 18 Zalecenia:

„Ustanowienie ram dialogu i współpracy policji z przedstawicielami mniejszości;”

82. Ustanowienie ram dialogu i współpracy policji z członkami grup mniejszości jest kluczowym elementem skutecznej walki z rasizmem i dyskryminacją na tle rasowym w działalności służb policyjnych. Jest to także sposób zapewnienia efektywności pracy policji. Policja nie jest w stanie realizować swoich zadań w sposób skuteczny bez współpracy członków społeczeństwa, w tym grup mniejszości. Wymaga to wypracowania zaufania. Ustanowienie dialogu przynosi korzyści tak dla policji, jak i dla obywateli, a to nieuchronnie prowadzi do korzyści dla całego społeczeństwa. Aby działać skutecznie, ustanowieniu ram dialogu i współpracy powinny towarzyszyć działania na rzecz zapewnienia monitoringu i egzekwowania obowiązku dialogu i współpracy.
83. Dialog pomiędzy policją a członkami grup mniejszości jest sposobem nie tylko na uniknięcie profilowania rasowego, ale także by członkowie grup mniejszości nie czuli, iż są ofiarami tego procederu, kiedy tak faktycznie nie jest. Odnośnie tej kwestii, patrz wymienione wyżej zagadnienia dotyczące profilowania rasowego.

84. Policja winna nie tylko współpracować z grupami mniejszości i ogólnie pojętym społeczeństwem obywatelskim ale także z władzami publicznymi. Ponadto winna współpracować ze specjalistyczną instytucją, której ustanowienie ECRI rekomenduje w swoim Zaleceniu dotyczącym Polityki Ogólnej ECRI nr 2 dotyczącym wyspecjalizowanych organów do spraw zwalczania rasizmu, ksenofobii, antysemityzmu i nietolerancji na poziomie krajowym. Instytucja ta może odgrywać rolę pośrednika lub mediatora, ale także współpracować w tworzeniu wspomnianych wyżej programów w ramach obowiązku policji promocji równouprawnienia i zapobiegania dyskryminacji.
85. Działania na rzecz ustanowienia dialogu i współpracy policji z członkami grup mniejszości obejmują organizowanie regularnych spotkań konsultacyjnych z przedstawicielami grup mniejszości oraz stworzenie komitetów doradczych złożonych z przedstawicieli grup mniejszości. Możliwe jest także stworzenie policji dzielnicowej lub punktów kontaktowych, czy osób kontaktowych (oficerów łącznikowych) w komendach policji, którzy byliby odpowiedzialni za kontakty z grupami mniejszości. Nota Objaśniająca do Zaleceń Wysokiego Komisarza OBWE ds. Mniejszości Narodowych odnośnie działań służb policyjnych w społeczeństwach wieloetnicznych zawiera szereg szczegółowych przykładów mechanizmów, które mogą pomóc w komunikacji i współpracy pomiędzy policją a członkami społeczeństwa wieloetnicznego.
86. Sposobem wspierania dialogu i współpracy jest wyznaczenie mediatorów. Jeżeli te osoby posiadają wszelkie niezbędne kompetencje, w tym umiejętności językowe, i cieszą się zaufaniem tak danych grup mniejszościowych, jak i policji, mediatorzy mogą odgrywać niezwykle ważną rolę jako pośrednicy, unikając w ten sposób konfliktu pomiędzy policją a daną grupą mniejszości.

Artykuł 19 Zalecenia:

„Na tyle, na ile jest to możliwe, udostępnianie profesjonalnych usług tłumaczeniowych dla tych, którzy mają do czynienia z policją a nie rozumieją języka urzędowego;”

87. Zgodnie z Europejską Konwencją Praw Człowieka, każdy, kto jest zatrzymany oraz / lub oskarżony o popełnienie czynu karalnego ma prawo do otrzymania informacji w języku, który jest dla niego zrozumiały, na temat powodów jego aresztowania oraz charakteru i powodu stawianych mu zarzutów. W przypadku osób, które mają styczność z policją ale nie są podejrzane, bądź nie stawiane im są zarzuty popełnienia czynu karalnego, na przykład ofiary czy świadkowie, należy podjąć działania w celu zapewnienia tłumaczenia, na przykład przez telefon jeżeli nie możliwe jest znalezienie tłumacza na miejscu. Jako działanie uzupełniające, policja może zapewnić obecność funkcjonariuszy ze znajomością jednego lub większej liczby języków oprócz języka urzędowego, tak aby usprawnić komunikację pomiędzy osobami, które nie posługują się językiem urzędowym. W krajach, które ratyfikowały Konwencję Ramową o Ochronie Mniejszości Narodowych, wymogi wynikające z tej Konwencji odnośnie języka porozumiewania się władz publicznych z danymi grupami mniejszości także winny być wzięte pod uwagę.

Artykuł 20 Zalecenia:

„Zapewnienie komunikacji policji z mediami i ogólnie rozumianym społeczeństwem w sposób, który nie rodzi wrogości bądź uprzedzeń wobec przedstawicieli mniejszości.”

88. Policja nie powinna ujawniać mediom lub podawać do informacji publicznej danych na temat rasy, koloru, religii, obywatelstwa, czy pochodzenia narodowego lub etnicznego domniemanego sprawcy przestępstwa. Policja winna mieć prawo ujawnić tego rodzaju informacje jedynie wówczas, kiedy jest to ściśle niezbędne i uzasadnione, jak na przykład w przypadku listu gończego.

89. W szczególności w przypadku upublicznienia informacji statystycznych, policja winna zachować ostrożność, aby nie przyczynić się do upowszechniania i utrwalania mitów, iż przestępczość wiąże się z pochodzeniem etnicznym, bądź że zwiększenie imigracji łączy się ze zwiększeniem poziomu przestępczości. Policja winna zapewniać ujawnianie informacji obiektywnych, z poszanowaniem dla zróżnicowanego społeczeństwa i w sposób sprzyjający promocji równouprawnienia.

GLOSARIUSZ

Policja:

Ci, którzy realizują (bądź posiadają) prawo do korzystania z siły w celu utrzymania ładu prawnego i porządku społecznego, w tym zazwyczaj do działań prewencyjnych i prowadzących do wykrycia przestępstwa. Dotyczy to także służb tajnych i wywiadowczych a także straży granicznej i firm prywatnych realizujących uprawnienia policyjne według wyżej podanej definicji.

Profilowanie rasowe:

Wykorzystanie przez policję w prowadzonych czynnościach kontrolujących, obserwacyjnych, czy dochodzeniowych, bez obiektywnego i rozsądnego uzasadnienia, takich względów jak rasa, kolor skóry, język, religia, obywatelstwo lub pochodzenie narodowe lub etniczne.

Uzasadnione podejrzenie:

Podejrzenie popełnienia przestępstwa, które jest uzasadnione według obiektywnych kryteriów zanim policja może wszcząć dochodzenie lub podjąć czynności kontrolujące, obserwacyjne, czy dochodzeniowo-śledcze.

Incydent rasistowski:

Każdy incydent, który jest postrzegany jako rasistowski przez jego ofiarę lub jakąkolwiek inną osobę.

Przestępstwo na tle rasowym:

Przestępstwo pospolite (takie jak morderstwo, napaść i pobicie, podpalenie bądź zniewaga) popełnione z pobudek rasistowskich (przestępstwo z pobudek rasistowskich) oraz inne przestępstwa, w których element rasistowski stanowi nieodłączną część przestępstwa (na przykład podburzanie do nienawiści rasowej lub uczestnictwo w organizacji rasistowskiej).

Bezpośrednia dyskryminacja rasowa:

Jakiegokolwiek zróżnicowane traktowanie oparte na takich podstawach, jak rasa, kolor skóry, język, religia, obywatelstwo, bądź pochodzenie narodowe lub etniczne, które nie ma żadnego obiektywnego i rozsądnego usprawiedliwienia. Zróżnicowane traktowanie nie ma żadnego obiektywnego i rozsądnego usprawiedliwienia jeżeli nie dąży do osiągnięcia prawnie uzasadnionego celu, albo jeżeli nie ma rozsądnego stosunku proporcjonalności między zastosowanymi środkami i celem, który ma być zrealizowany.

Pośrednia dyskryminacja rasowa:

Przypadki, w których pozornie neutralny czynnik, taki jak przepis, kryterium albo praktyka nie może być łatwo przestrzegany lub krzywdzi osoby należące do grupy wyodrębnionej na takiej podstawie, jak rasa, kolor skóry, język, religia, obywatelstwo albo pochodzenie narodowe lub etniczne, chyba że czynnik ten ma obiektywne i rozsądne usprawiedliwienie. To drugie miałyby miejsce, jeżeli dążyłyby do prawnie uzasadnionego celu i jeżeli zostałyby zachowany rozsądny stosunek proporcjonalności między zastosowanymi środkami i celem, który miałby być zrealizowany.

